

... Збудував я, люди, Храм оцей Високий.
В ньому Богединий — то Циганське Слово...
Лекса Мануш

№ 14 (162)

СЕРЕДА,
15 ГРУДНЯ 2010 РОКУ

РОМАНІЯ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ДВОТИЖНЕВИК

РОМСЬКІ НАРОДНІ ВІСТІ
МАКУШАНО РОМАНО НЕВІПЕ

Центр Європротек

• ПОЛІТИКА • СВІТ • ПРАВО • КУЛЬТУРА • МИСТЕЦТВО •

Наперекір усьому, ромська література живе

Акарсар, романі література дживел

В Україні, як відомо, ромська мова не кодифікована і не визнана державою. Про це ми неодноразово писали в своїй газеті. Якби держава ввела її до Закону „Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов та мов меншин“, вона би мала шанс зберегтися, законсервуватися і могла розвиватися далі. Бити на сполох нас примушує той факт, що, за мовним атласом ЮНЕСКО, ромська мова належить до вимираючих мов світу. Однак незважаючи на все, вона продовжує жити, хоча в Росії сильно русифікується, в Україні — українізується, у Словаччині — словакизується і так далі.

І все-таки ромською мовою продовжують видаватися книги — як поетичні, так і прозові, і корота ромських авторів якщо й не збільшується, то принаймні не зменшується.

Якщо говорити про наших післяреволюційних письменників у Росії, коли ромська мова була кодифікована й література цією мовою там активно видавалася, то слід згадати Николая Панкова, Івана Ром — Лебедєва, Івана Панченкова (Івано Романо) та інших, які були до того ж і членами Спліки письменників Радянського Союзу. В Україні членами Національної спліки письменників стали Ілля Мазоре, Міха Козимиренко, Микола Латник, котрі видали не одну книгу, кожна з яких мала свою родинку. На жаль, ці книги були видані маленькими тиражами, та це вже вина не їхніх авторів, а видавничств, точніше комітетів з преси, які затверджували видавничі плани.

У наш час плідно працює, але важко торує шлях до Національної спліки письменників України поет і прозаїк із міста Золотоноша Черкаської області Володимир Бамбула, автор двох книг „Циганська доля — як вітер в погні“ і „Нерідні діти світу“, а також чудовий, та ще не виданої збірки поезій. Ромською мовою пишуть і Олена Марчук із міста Мерфея Харківської області, Раїса Набарчук з Києва, Микола Бурлуцький, теж з Мерфеї, Микола Золотаренко та інші. Їхні книги могли би скласти золотий фонд ромської літератури в Україні, якби авторам

Михайло Козимиренко.

була приділена хоч якась увага з боку держави.

Ромським письменникам доводиться важче, ніж іншим і своєю тернистою дорогою до читачів вони торують наперекір усьому. Так, Михайло Козимиренко, один з найвідоміших сучасних ромських поетів, який писав як рідною, так і українською мовами, автор багатьох книжок як для дорослих, так і для дітей, пробивався в професійні письменники таки завдяки своєму таланту. Ми сумуємо з того приводу, що в 2003 році Поета не стало. Можливо, цьому посприяла Чорнобильська катастрофа, оскільки він жив неподалік від зони відчуження. У поета залишилася велика творча спадщина, розкидана по книжках, які виходили маленькими тиражами, по журналах, газетах. І нема кому все це зібрати, укласти хоча б „Вибране“, не кажучи вже про „Повне зібрання творів“. Вірші

й поеми М.Козимиренка написані дуже гарною ромською мовою — мовою ромів-сервів (українських ромів). І завданням держави, Національної спліки письменників України мало би бути сприяння виданню цих творів, посмертної книги поета. Це могло б зберегти хоча би той словничковий запас ромської мови, який ще є сьогодні. А вже завтра ці мовні перлини можуть зникнути, розчинитися і будуть назавжди втрачені.

Державна підтримка — це не тільки видання книг, а і підготовка лінгвістів. Не погано було би переїняти досвід наших сусідів — Словаччини, Чехії, які би могли допомогти нам підготувати власні кадри професійних ромологів, лінгвістів, а вони їх уже мають. І, можливо, тоді ромська мова розвивалася би не наперекір, а завдяки підтримці держави.

Евгенія Навроцька

ЛИСТ ДО РЕДАКЦІЇ

„Хочемо читати газету і в новому році!“

„Камас те гінаvas е газета андо нево берш!“

До редакції надійшов лист від голови товариства ромів міста Балта Одеської області Зінаїди Миколаївни Архіпової.

Ось що пише ромська активістка:

„Добрий день, дорога редакціє „Романі Яг“!“

Пише вам голова ромської асоціації з м. Балта. Хочу вам повідомити, що я з великим задоволенням завжди читаю вашу газету. Кожен її номер — це джерело важливої інформації про життя ромів не тільки нашої країни, а і багатьох інших — Словаччини, Угорщини, Франції, Німеччини, Великобританії, Росії, Хорватії, Сербії, Румунії та інших країн Європи. Багато уваги газета приділяє діяльності ромських громадських неурядових організацій і взагалі ромських активістів, розповідає про музичне мистецтво — художні колективи, співаків, танцюристів, про музичне минуле ромів. Дуже цінні статті з правозахисту, газета активно бореться проти негативного образу рома, проти дискримінації, а також сегрегації у сфері освіти, працевлаштування. Все це піднімає нашу гідність, змушує дивитися на світ іншими очима. Адже роми мають бути повноправними громадянами будь-якої країни, а найперше — нашої України. Хочу вам подякувати за все це.

Пишіть про нас! Розповідайте нам про наших братів і сестер з інших країн, про події в ромському житті. Ми хочемо бути активними учасниками життя в нашій державі. Адже в усіх інших газетах все ще не часто прочитаєш позитивне про ромів.

У Одеській області (не тільки в нашому місті) є багато бажаючих читати вашу (нашу спільну!) газету. Якби у вас була можливість надсилати новинку регулярно, як мені, це 17 жителям з міст Балта, Котовськ, сіл Еленовка, Саратинка, станиці Слободка, з Кодимського рай-

ону Одеської області, з села Бензори Миколаївської області та ще багатьох населених пунктів Півдня України. Ми були би вам дуже вдячні! Адже я номер газети, який отримує наша громадська організація, передаю всім бажуючим, навіть автотобусом пересилаю, — і всі читають „Романі Яг“ з великим задоволенням. Хочемо читати її і в новому році.

Шановні, дорогі наші журналісти „Романі Яг“!

Ми, всі ваші читачі, хочемо привітати вас з наступаючим 2011-м роком! Ми відчуваємо безмежну любов до вашої новинки, а до тих, хто її робить, — глибоку шану. Здоров'я вам, наші рідні!

З повагою,
Зінаїда Миколаївна
Архіпова, голова ромської
організації м. Балта

Від редакції.

Шановна Зінаїдо Миколаївно, шановні наші читачі з міста Балти! Ми теж вітаємо вас з католицьким Різдвам та з наступаючим 2011 роком, зичимов'ям і вашим родинам щастя, здоров'я, усіх гараздів, добробуту.

Що стосується газети, якщо вона у 2011 році виходитиме і тираж її зросте, то обіцяємо пересилати більшу кількість номерів на вашу громадську організацію. Наша газета є також в Інтернет-виданні, хто має доступ до Інтернету, хай активніше там нас читає.

Зінаїда Архіпова.

ROM-NEWS

Лівія Ярока закликає прийняти Всеєвропейську стратегію

Комітет Європейського парламенту з громадянських свобод, юстиції та внутрішніх справ (LIBE) провів вчорашнє громадське слухання з „Стратегією ЄС щодо включення ромів“. На слуханні доповідачка Лівія Ярока виклала свої рекомендації з цього питання, закликаючи до плану дій на рівні ЄС. Того ж дня ромська Робоча група парламенту провела відкрите засідання, на якому провідні вчені подали свої висновки про становище ромів.

Слухання відбулися за участі ряду високопоставлених посадових осіб, у тому числі **Вівіан Редінг**, комісара ЄС з питань юстиції, фундаментальних прав і громадянства, а також **Золтана Балаго**, угорського міністра з соціального життя. Лівія Ярока представила Комітету Європарламенту основні рекомендації. Її пропозиції містять точне визначення пріоритетних напрямів і цілей щодо ромів; багаторічний план дій з чіткими показниками та орієнтирами, створення продуктивного резерву для фінансування проектів та заходів на конкурсній основі. Ярока зазначила, що стратегія, яка має стати всеєвропейською, має визначити свою цільову аудиторію на основі спільних економічних інтересів, а не етнічної належності, а також, що територіальний характер соціальної інтеграції має бути розглянутий і вирішений шляхом складання загальноєвропейської „кризової карти“, враховуючи її відстаючі мкросфери.

На слуханнях виступаючи закликали до того, що ця стратегія має створюватися за участі інститутів ЄС, національних парламентів та громадянського суспільства. Вона має включити в себе всі сфери життя, зокрема, велика увага має бути приділена освіті ромів, а також сприятиме збереженню ромської мови та культури.

Так, **Ханну Таккула** (Центристка партія Фінляндії) сказала: „Освіта є одною з найважливіших умов для інтеграції ромів, адже вона впливає на майбутнє людей. Держави-члени мають забезпечити високий рівень освіти ромських дітей та молоді, які часто не відвідують школи через зубожіння і, крім того, дискримінацію та сегрегацію. Ми маємо сприяти також ромській культурі в різних країнах“.

<http://www.alde.eu>, <http://www.epggroup.eu>

ЄС має звернути увагу на ромів

Європейський комісар з соціальних прав **Ласло Андор** закликав ЄС не „соромитися“, вирішуючи проблеми відчуження ромів. Андор виступив на публічних слуханнях, організованих Комітетом парламенту з громадянських свобод, юстиції та внутрішніх справ та присвячених стратегії ЄС щодо включення ромів.

„Проблеми ромів є складними та взаємопов'язаними, але я щиро вважаю, що ми не маємо ухилятися від їх вирішення через це“, — сказав він. „Тяжке становище однієї з найнеблагополучніших громад має бути пріоритетом для всіх нас“. Андор зазначив, що за становище ромів несуть „спільну відповідальність ЄС та держави-члени“. „Іх успішна соціальна та економічна інтеграція вимагає стійкої прихильності на основі співробітництва між усіма зацікавленими сторонами — європейських інститутів, держав-членів і міжнародних організацій“, — додав він.

<http://www.theparliament.com>

Виконання рішень Європейського суду з прав людини

Дедалі більша кількість рішень Європейського суду з прав людини стосується заяв від ромів. Комітет Міністрів уважно стежить за виконанням таких рішень, відповідно до статті 46 Європейської Конвенції з прав людини.

Основними порушеннями, встановленими судом, є нездатність влади захистити ромів від насильства з боку поліції та посадовців; расові мотиви нападів на ромів і недостатнє забезпечення правового захисту, дискримінаційне поводження з ромськими дітьми в сфері шкільної освіти, а також взагалі дискримінаційне ставлення до представників цього народу, наприклад, неможливість виставити свою кандидатуру на виборах різних рівнів, відмова у наданні пенсії ромським вдовцям та інше.

З детальною інформацією про стан виконання відповідних випадків можна ознайомитися на сайті Комітету у розділі „Стан виконання“. Дивіться також щорічні доповіді Комітету Міністрів з нагляду про виконання рішень суду.

<http://www.coe.int>

Міністр закордонних справ Румунії визнаний винним у дискримінаційних висловлюваннях

Національна рада у боротьбі з дискримінацією в Румунії (НРБД) визнала міністра закордонних справ країни Теодора Баконскі винним у дискримінаційних висловлюваннях у контексті його заяв про злочини ромів. НРБД винесла попередження Баконскі, повідомляє румунське агентство новин Mediafax з посиланням на джерело з установами.

„Ми проаналізували скарги, які стосуються тверджень Баконскі про ромів та злочинність, і дійшли висновку, що це є актом дискримінації“, — сказало джерело.

Баконскі отримав попередження, це означає, що якщо він вчинить ще раз таке порушення, то „вважатиметься рецидивістом і повинен бути оштрафований“, — зазначило джерело румунської НРБД. Румунський міністр закордонних справ може оскаржити дану постанову.

<http://www.turkishweekly.net>

Протестуємо проти зміни „рома“ на „тіган“

Аме камас те парувас о анав „тіган“ про „рома“

Правозахисники основних ромських громадських організацій у Румунії повідомили про саміт ОБСЕ, на якому румунський уряд розглядає законодавчу пропозицію змінити назву „рома“ на зневажливу „тіган“. Цю пропозицію підтримала Румунська Академія, однак проти виступають Міністерство закордонних справ і ряд ромських неурядових організацій.

Пропозиція, підготовлена проурядовими депутатами, схожа на ініціативу, подану у вересні цього року до Європейського парламенту проурядовим Мінприроди. Президент Румунії **Траян Бесеску** заявив по державному радіо, що він вважає, що призначення ромів „бути помилкою“.

Ми не впевнені, що це є приватна політика (як приватний законопроект) правлячої партії Румунії, але стурбовані тим, що вона може захоувати нетерпимість щодо ромського народу.

Слово „рома“ — з стародавньої ромської мови перекладається як „людина“ і побутує у Румунії з 1919 року. Ми розуміємо, що існує семантична плутанина слова „рома“ зі словом „румуні“, але це можна подолати, якщо виявити добру волю, провести консультації та мати ефективний зв'язок з громадськістю.

Слово „тіган“, з іншого боку, пов'язане в колективній пам'яті ромів із рабством, яке існувало в Румунії з 1385 по 1856 рік, а також з примусовою депортацією під час Другої світової війни.

Ми закликаємо саміт ОБСЕ дослухатися до нашої думки, щоб ця законодавча пропозиція з Румунії не пройшла. Розглядаючи ОБСЕ як міжнародного посередника в цьому питанні, нагадаємо учасникам саміту заяву, яка була узгоджена на нараді ОБСЕ з питань людського виміру у Варшаві (жовтень 1995 року): „Було висловлене побажання, що ромам має бути дозволено ідентифікувати себе за їх власним вибором“.

<http://euyouthspeak.org>

ПОВЕРТАЮЧИСЬ ДО НАДРУКОВАНОГО

Робота ромської радіоредакції продовжується

Лунгісарел романі буті е радіоредакція

Шановні читачі! Минулого номера нашої газети ми подали інформацію про наміри уряду Німеччини закрити ромську редакцію на радіо „Німецька хвиля“. Рішучі виступи громадськості змусили уряд відмовитися від закриття, робота ромського радіомовлення буде продовжена.

У листі на ім'я Ханс-Юрген Загорка, головного редактора „Журналу Європейського Союзу закордонних

справ” (EUFJ), www.eufaj.eu, Deutsche Welle (німецьке державне телебачення, яке веде мовлення на багатьох мовах), підтверджується, що негайно-

го наміру наразі скоротити мовлення ромською мовою на радіо „Німецька хвиля“ немає. Були піддані критиці ромськими європейськими громадами зусилля керівництва „Німецької хвилі“ заради економії скасувати ромську програму.

Керівництво „Німецької хвилі“ дуже добре усвідомлює значення ромського радіомовлення, а також його програми і свою відповідальність перед усіма радіослухачами.

www.libertas-institut.eu
eufaj@libertas-institut.com

Захист ромів у Хорватії

Роми живуть на території Хорватії з XIV століття. Сьогодні вони є конституційно визнаною національною громадою. Згідно з останнім хорватським переписом населення в 2001 році, офіційно було зареєстровано 9463 ромів (0,21% від загальної чисельності населення), хоча деякі НУО оцінили їх кількість у країні вищою. Як і інші національні громади в Хорватії, ромі користуються високим

рівнем захисту, особливо в рамках Конституції і Конституційного закону про права національних меншин, відповідно до найвищих міжнародних стандартів. З метою подальшого поліпшення умов життя цієї вразливої громади і продовження боротьби проти всіх форм дискримінації, уряд у жовтні 2003 року прийняв Національну програму для ромів.

У 2005 році Хорватія приєдналася до кількох інших європейських країн і бере участь у

Десятилітній інтеграції ромів 2005–2015 років з метою координації своїх зусиль з найбільшою меншиною в Європі. Ця програма працює, головним чином, у сферах освіти, охорони здоров'я, зайнятості та житла тощо. У рамках підготовки до вступу Хорватії в РНARE та МПА програм, ЄС виділив 4 мільйони євро для досягнення основних цілей Десятиліття в цій країні.

www.europarl.europa.eu

ІНТЕРВ'Ю

„Я взяв на себе біль...”

„Ме ільом пре песте е дукг...”

Після чергової зустрічі лідерів та активістів ромських організацій з представниками міської влади ми взяли інтерв'ю у депутата Ужгородської міської ради, голови Асоціації приватних підприємців Ужгорода, тренера ФК „Радванка-Хенкель” Юрія Васильовича Мандича. Нас цікавило коло питань, пов'язаних з обранням його депутатом, та тими планами, які він намітив здійснити.

— Юрію Васильовичу, поперше, хочемо вас привітати з обранням депутатом міської ради, з перемогою. Оскільки ви один із депутатів у мікрорайоні Радванка, в якому значна частина мешканців — роми, то нас, як журналістів ромської газети, яка опікується ромськими проблемами, цікавить, чи ваша депутатська програма спрямована саме на ромське населення.

— Дякую за привітання і хочу відразу сказати, що зустріч, на якій ми з вами щойно побували, вже четверта після завершення виборів. Це свідчить про те, що влада разом із депутатським корпусом почала активно займатися вирішенням найболючіших питань. З порядку

Юрій Мандич

денного, оголошеного заступником голови міської ради Ю.В.Беляковим, впливає, що такими найактуальнішими питаннями є: паспортизація ромського населення, працевлаштування, а також створення центрів прийому громадян.

— За якими основними пріоритетами ви бачите свою діяльність як депутата?

— По-перше, це створення в мікрорайоні Радванка громадського комітету місцевого самоврядування з метою вирішення питань, які найбільше хвилюють його мешканців.

— Юрію Васильовичу, що саме вирішуватиме цей громадський комітет місцевого самоврядування?

— У нашому місті є прекрасний досвід створення такого комітету в мікрорайоні Доманинці. Він був створений кілька років тому і очолив його Роберт Левицький. Активність мешканців цього мікрорайону і демонструє результати: впорядкування вулиць, нічного освітлення, облаштування дитячих майданчиків тощо.

У законодавстві передбачено кілька видів органів місцевого самоврядування. Це — вуличні комітети, об'єднання власників багатоквартирних будинків та інші.

— Що вам уже вдалося зробити за цей короткий термін?

— За місяць моєї депутатської каденції чимало зроблено. Так, запрацювали, нарешті, всі вуличні освітлювачі, ліхтарі.

По-друге, більшість мешканців моєї ділянки, з якими я розмовляв, погодилися з тим, щоб укласти договори з комунальним шляхово-експлуатаційним підприємством Ужгорода, а це значить, що побутові відходи вивозитимуться регулярно за графіком.

Крім того, допоміг деяким сім'ям вирішити питання з реструктуризації боргів за електроенергію. Тобто, якщо в сім'ї є борги з електроенергії, то боржники укладають новий договір з підприємством ВАТ „Електропостачальна компанія”, за яким борги виплачуватимуться не всі зра-

зу, а по частинах, що зручно для бюджету сім'ї.

Деяким мешканцям мікрорайону ми допомогли встановити лічильники.

— Як ви уявляєте собі роботу громадського комітету місцевого самоврядування?

— Оскільки я футболіст, то прихильник командної роботи. У футболі грає тільки тоді буває успішною, коли всі гравці команди грають на перемогу, бо команда не може грати на одну людину. У житті дотримуюся саме цього принципу. І наразі намагаюся створити свою команду, яка приведе мікрорайон Радванка у кращий стан, ніж він перебуває сьогодні.

— Юрію Васильовичу, ви людина інтелегентна, освічена, різнобічно розвинута: активно займаєтесь спортом, комерційною діяльністю, очолюєте Асоціацію підприємців міста... А що для вас є духовність, віра?

— Уже кілька років я відвідую методичну церкву „Нове місто”. Мені там комфортно, затишно, цікаво. Я розвиваюся духовно, у мене з'явилося велике внутрішнє наповнення. Я почав розуміти Слово, написане в Біблії. Багато речей, які були раніше не зрозумілі мені в релігії, тепер стали близькі й зрозумілі. Саме тому взяв на себе біль мешканців мого мікрорайону, щоб допомогти людям.

— Це дуже благородно. Бажаємо вам успіхів у ваших нелегких починаннях.

Олена Бойко

ROM-PRÉS

Соціальні питання: ринок праці закритий навіть для найосвіченіших

Інвестиції в майбутнє регіону — це не тільки будівництво заводів і оновлення інфраструктур, найголовніше — створення людського капіталу. Історія Віри Самкової зі Словаччини ілюструє цю думку. Пані Самкова — рідкісне явище у Словаччині: вона ромка з вищою освітою. Але в усьому іншому її становище є поширеним явищем. З часу закінчення коледжу вчителів (чотири роки тому) вона не може знайти роботу. Жінка проаналізувала, хто зайняв робочі місця, в яких їй було відмовлено, і дійшла висновку, що їх посилають менш кваліфіковані кандидати, ніж вона.

Пані Самкова, яка восени цього року з цього приводу зазначала парламентське розслідування у Братиславі, вважає, що працевлаштування є гострою проблемою якщо навіть найосвіченішим ромам може бути відмовлено в доступі до основної потреби суспільства, то що там говорити про сотні тисяч ромів, які живуть у маленьких поселеннях Центральної та Східної Європи?

www.ft.com

Перший турецько-ромський словник найближчим часом буде завершений

Стамбул. Історики Егейської турецької провінції Ізмір завершують підготовку першого турецько-ромського словника, повідомило агентство Доган.

Некат Четін, який також є директором однієї з початкових шкіл Ізміра, провів велику роботу з визначення еквівалентності 4500 турецьких слів — ромським. Це зроблено шляхом опитування ромів — мешканців ромських поселень одного з районів Туреччини. Наразі триває дослідження слів, які починаються на літеру „Y”.

„Ромська мова забувається, нове покоління вже не використовує її, — каже Четін. — У нас ніколи не було турецько-ромського словника. Наші дослідження покладені в основу цієї роботи, адже словник допоможе зберегти ромську лексику, навчить молодь правильно використовувати ромські слова, а всьому суспільству доведе ромська мова в Туреччині — живе!”

www.hurriyetaidailynews.com

Відповіді дали, а що буде надалі?

Лав діне, ай со авла май дуредер?

Четверта зустріч представників органів влади з ромами

У попередньому номері нашої газети ми опублікували повний звіт про третю зустріч представників органів влади з ромськими лідерами. Днями відбулася четверта зустріч.

Цього разу на зібрання було запрошено не тільки депутатів та лідерів ромських громадських організацій, а ще і відповідальних осіб, зокрема, посадовців з міського центру зайнятості, раєсу, міського паспортного столу та державної податкової інспекції в місті Ужгороді.

Зустріч відбулася в малій залі міської ради. Вперше зібралася велика кількість лідерів ромських організацій.

Відкрив зустріч і проводив її Ю.В.Беляков, заступник голови Ужгородської міської ради і водночас її депутат.

Оскільки на порядку денному були конкретні питання — паспортизація ромів та їх працевлаштування, голова зібрання запропонував висловитися всім лідерам ромських організацій.

Отже, про проблеми з отриманням документів виступили Й.Адам, Р.Пап, В.Адам, А.Адам, М.Горват, Р.Йовні, З.Пап, Р.Гор-

няк та інші. Не виправдовуючи ромів у відсутності особистих документів, вони навели конкретні приклади тих причин, через які роми залишаються без паспортів та свідчать про народження.

На ці зауваження дали чіткі відповіді запрошені представники структур, у віданні яких і перебуває вирішення цих питань, а саме: начальник Ужгородського паспортного столу підполковник міліції Магдаліна Василівна Габ'як, головний спеціаліст відділу державної реєстрації актів цивільного стану М.Ужгорода Ольга Василівна Рябінчева, заступник директора Ужгородського центру зайнятості Ігор В'ячеславович

Мельников роз'яснив присутнім ситуацію з працевлаштування ромів. Він повідомив про необхідність тим, хто бажає працювати, зареєструватися у Центрі зайнятості, після чого тих, хто хоче набутися нову професію, Центр направляє на безкоштовні курси з подальшим працевлаштуванням. Так, за рахунок Центру можна набутися професії оператора комп'ютерного набору для швейних та взуттєвих фабрик, перукаря, кухаря та інші. Він зазначив також на новій формі працевлаштування — за дотацією, коли особа через Центр зайнятості влаштовується на роботу в громадській організації, а зарплату їй виплачують через той самий міський Центр. „Крім того, — сказав І. Мельников, — ми надіслали всі документи до міської ради для виділення 100 тисяч гривень чергу, на прибирання снігу”.

На зібранні виступили і депутати міської ради, які були запрошені на дану зустріч. Це — М.М. Буліна, М.М. Чурило, Ю.В. Мандич та О.М. Ковач.

Аладар Адам

РЕПЛИКА

Чиновницьке крутіство

Раєнго хохавіпе

У нашій газеті за 15 жовтня ц. р. був опублікований матеріал „Ліцензія на жебракування“, в якій йшлося про важке становище мешканців ромського поселення села Вербоєць Виноградівського району. У публікації, зі слів Верони Гейзіви Муржі та її племінника Йосипа Гоньова, які звернулися до нас з проханням допомогти їм змінити ситуацію, в якій вони перебувають, ми розповіли про обставини, що змушують цих людей займатися жебракуванням.

Про те, що ці люди живуть на межі виживання, свідчили навіть документи, видані Вербоєцькою сільською радою — тобто у них фактично була „ліцензія“ на жебракування.

За нашою рекомендацією, жінка з небожем звернулися до начальника Виноградівського управління праці та соціально-

го захисту населення.

Яким же було наше здивування, коли це саме клопотання повернулося до нас, у редакцію газети „Романія Яг“ та організацію „Романія Яг“, але вже з іншої служби — обласного Центру медико-соціальної експертизи! Тобто чиновники, які мали би втручатися і допомогти людям, просто відправили наш же лист, без усякої відповіді чи коментаря про

вжиті чи не вжиті заходи (а йдеться дійсно про хвору людину, і в редакції є відповідні документи). Як це назвати?

Адже цим людям тепер, коли настала зима, потрібна негайна допомога! І просять вони не Бог знає що, а нормального соціального захисту! Саме для цього і існує величезна кількість управлінь, центрів, відділів з соціального захисту! Невже вони займають тільки тим, що копіюють клопотання або ж просто відправляють їх адресатові без жодного коментаря?

Ми будемо повторно звертатися і клопотати за цих людей перед начальником Виноградівського управління праці та захисту населення.

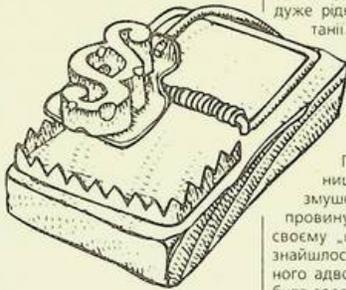
Про результати повідомимо наших читачів.

Аладар Адам

Відсутність солідарності — поганий помічник

Най солідарність — найлачко жутипе

Нічого не маю проти допомоги держави російським циганам. Але, на мою думку, в даній ситуації це навряд чи є значним чинником. А власне, яким етноменшинам надає цільову допомогу влада сучасної Росії? Якби хоча би було покладено край відкритій циганофобії в пресі, це було б уже величезним внеском держави.

не найкраща, але, на жаль, не дуже рідкісна практика в Британії. Унікальність випадку ж з Лавінією — вона відповіла за цю спробу повною мірою. „Циганка!“ З її справи зробили показовий процес.

Понад два роки в'язниці більш того, Лавінія змушена була визнати свою провину. Чому? При всьому своєму „шахрайстві“ у неї не знайшлося грошей на пристойного адвоката. І вона змушена була звертатися до послуг безплатних адвокатів відповідної кваліфікації. Саме вони переконали її визнати свою провину, натякнувши, що в цьому випадку вона може бути звільнена з місця попереднього ув'язнення. До речі, такі ж натяжки давалися і тюремною адміністрацією в той самий час.

Зараз у середовищі гадже симпатизують ромам — вчителю і вченим, порушується питання: „А чому ми стали збирати гроші на адвоката для Лавінії так пізно?“ Законне запитання. Але є й інше запитання: „А де були румунські роми, ті, кому вона допомагала, ті, кому важлива честь свого народу, яку ще раз забруднили? Невже не назбирали б кількох тисяч фунтів?“

Мені доводилося чути таке: „Ось Лавінія допомагала нам, а тепер сидить у в'язниці. А чи не знайдете нам іншого, хто б допоміг?“ Фінал цієї історії міг би бути зовсім іншим, якби у середовищі, в якому вона працювала, була б хоч якась солідарність.

Валентин Коваленко
valkovalenko@hotmail.com

У ЄС програми допомоги ромам поверхневі. Те, що якесь гроші комуся і на щось видаються, — це точно, але ось тільки кому? Роми ідуть до Франції або Італії, де їх чекає собаче життя, зі Східної Європи, напевно, через „добрі умови життя“, створені на ці гроші у Східній Європі? Хто зупинив антиромський терор і депортації Саркозі і Берлусконі? Та й при уряді Романо Проді, який особисто симпатизував мігрантам, питання присутності чи неприсутності ромів, наприклад, у Понтьчеллі, вирішувала Коморра, а карабінери тільки забезпечували безпечний від'їзд.

Одну з проблем я бачу у відсутності солідарності з ефективного лідерства в середовищі самих ромів. Нині роль держави значно падає як у Європі, так і в Росії, і відсутність власних інституцій взаємодопомоги, освіти і т. ін. у циганському середовищі ніколи не буде компенсована кимось ззовні. Ну добре, будуть два-три прекрасно оплачувані бюрократи-цигани в міністер-

ствах або академіях. Хтось буде на халвюку іздити по Європі. А що далі?

Кілька днів тому вся британська преса опублікувала фотографії Лавінії Алмазу, „Шахрайка!“ Ця дуже добре освічена дівчина допомагала своєму народу не на бюрократичних постах в ЄС, а під дахом місцевих малооплачуваних освітніх проєктів. Відкрила центр підтримки для румунських ромів-мігрантів у Лондоні. Допомагала заповнювати прохання про допомогу ромам з Румунії в ситуації дискримінаційного законодавства стосовно всіх громадян цієї країни. Будучи громадянкою країни-члена ЄС — румунки в Британії не мають доступу до допомоги, як італійці, наприклад, або права вільно найматися на роботу і отримувати доступ до цієї допомоги (на дітей, з оплати квартири і т. ін.) через якийсь час, як, наприклад, поляки.

„Шахрайство“ Лавінії полягало в тому, що вона намагалася знайти рішення в „сірій“ зоні. Це

ОГОЛОШЕННЯ

Інститут Відкритого суспільства „Ромські Ініціативи“ в будапешті шукає кваліфікованих кандидатів на три посади: координатор програ-

ми, керівник програми та старший співробітник відділу політики.

Подати заявки на всі три посади слід до 2 січня 2011

року. Детальну інформацію про вакансії бажано можна знайти на сайті: <http://www.romadecade.org>

РОМ-ПРЕС

Успішні ромські кандидати на словацьких муніципальних виборах: 22 мери, понад 100 радників

У Словацьчині обрані мери муніципалітетів та муніципальних районів, а також члени місцевих рад. Серед кандидатів було і чимало ромів. Ромські ініціативи Словацьчини повідомили, що 52 кандидати з числа ромів стали миськими радниками, 50 кандидатів з ромів, висунутих коаліційною партією, були обрані на такі самі посади. Мерами 22 муніципалітетів також стали роми, повідомляє сервер новин Rnlsk.

Як повідомляють деякі аналітики, на виборчі дільниці прийшли менше 50% осіб, які мають право голосу.

www.romea.cz

Проект висновків з питання про дискримінацію

Проект GendeRace, фінансований Комісією Європи, досліджує вплив гендерної та расової (етнічної) дискримінації в Європі. Проект проходить у шести країнах: Франції, Болгарії, Німеччині, Іспанії, Швеції та Великобританії. Його учасники ознайомилися з перетином расової (етнічної) та гендерної дискримінації в цих країнах як на національному рівні, так і в законодавстві ЄС. Дослідження показали, що гендерна дискримінація має значний вплив на досвід расової дискримінації.

www.socialplatform.org

Пріоритети Угорщини під час головування в ЄС

„Майбутнє головування Угорщини в ЄС приділить ромській громаді увагу, яку вона потребує, шляхом мобілізації ресурсів у стратегії „Європа 2020“, — сказав посол Угорщини в ЄС Петер Дьоркош. Основні пріоритети „Стратегії 2020“ спрямовані на поліпшення становища ромів у Європі, зазначив посол.

Посол Угорщини оголосив заяву на відкритому заході, організованому Центром європейської політики, в ході якого він представив пріоритети головування Угорщини в ЄС, яке розпочинається 1 січня 2011 року і триватиме протягом шести місяців.

www.euraactiv.com

Рага Європи у боротьбі з расизмом підготувала звіт щодо Італії

Страсбург. Делегація Європейської комісії проти расизму та нетерпимості (ЕКРН) побувала в Італії. Це перший крок у

підготовці доповіді про моніторинг. У ході свого візиту члени делегації ЕКРН збирали інформацію про хід здійснення рекомендацій, які зробила Рада Європи в своїй попередній доповіді 2006 року, і обговорили нові питання, що виникли з того часу.

Делегація провела зустрічі в Римі, Венеції, Падуї та Неаполі з представниками всіх зацікавлених міністерств, державними посадовими особами, НУО з прав людини і лідерами національних громад. Після цього візиту Комісія затвердить доповідь, в якій зробить нові рекомендації щодо заходів, які повинні бути прийняті владою для боротьби з расизмом, расовою дискримінацією, ксенофобією, антисемітизмом і нетерпимістю в країні. Серед них три рекомендації в рамках тимчасової процедури подальших дій будуть переглянуті через два роки після публікації доповіді.

<http://wcd.coe.int>

Протестують проти пропозиції

Бухарест. Близько 100 ромів протестували проти пропозиції використовувати термін „цигани“ в офіційних документах у Румунії. Законодавець Прігоана стверджував, що слово „рома“ дуже близьке за значенням до слова „румун“ і цим самим викликає плутанину. Ця позиція має підтримку Румунської Академії, однак румунський уряд ще обговорює це питання.

Ромський лідер Ніколає Георге заявив, що використання слова „цигани“ може призвести до страху репресій. Адже 25000 ромів були депортовані з Румунії під час Другої світової війни саме на основі їх етнічної належності. Георге закликав до міжнародного посередництва з цього питання.

„Слово „цигани“ може мати негативні наслідки в Румунії, де широко поширена дискримінація щодо ромської громади. У цій країні машкують близько 1,5 мільйона ромів, однак за офіційними даними їх лише 500 тисяч“, — заявив він.

www.todayonline.com

Ірландія: „Сімейне навчання“ і участь батьків у освіті

Учителька з містечка Еніс Клер Шихан бере активну участь у підвищенні частоти ромських батьків у освіті своїх дітей. Ця ініціатива виникла завдяки проєкту „Сімейне навчання“, в якому Клер запропонувала базову освіту для дорослих.

Марія Фланеган, координаторка освітнього проєкту, „Сімейне навчання“, заснованою в Енісі, зазначила, що вчителька Клер Шихан, яка працювала з рядом місцевих партнерів у розробці програми, має право на підтримку ЄС.

Навчання в рамках проєкту проходить у формі захопленої ромських смей до навчання. Адже важливістю участі батьків у освіті дітей — безсумнівно.

www.clarepeople.com

ЛЮДИ РІДКІСНИХ ПРОФЕСІЙ

Скрипкових справ майстер

Лавутенґеро мастеро

Те, що в Ужгороді є майстри з реставрації скрипок, нас здивувало: адже це досить рідкісна професія. Ми знаємо, що їй у нас не навчають, хоча в місті понад 10 вищих навчальних закладів. А те, що серед людей цієї професії є ром, викликало у нас неабияку зацікавленість. Тому ми розшукали цього майстра.

І ось ми в гостях у Вінце Адама.

Перше, що кинулося у очі, це з десяток скрипок — поламаних, без струн, без ключків, і ці скрипки ніби просили: відремонтуй нас!

Вінце Адам, кремезний, поважний, з чорними, з легкою сивиною козацькими вусами, зустрів нас на порозі й люб'язно провів у кімнату.

На екрані телевізора йшли кадри відеозапису якогось ромського свята, скорше за все, це було весілля, де Вінце Адам з іншими музикантами-ужгородцями грав у ансамблі та вів партію саксофона. І це відразу налаштувало на піричний лад.

У кімнаті був юнак, котрий вкладав у футляр новенький блискучий саксофон. Вінце представив:

— Це Віталій, мій онук. Майбутній музикант. Саксофоніст, як і я. До речі, він навчається у чудового педагога Ужгородської дитячої музичної школи імені Чайковського Федора Томича. Мене ж навчав Саболч Решеґ — гри на кларнеті та інших духовних інструментах.

— Ви вивчали музичну школу?

— Так. Наш батько, Сидор Юліусович, хотів створити сімейний ансамбль. І тому всі хлопці, і я, і два мої брати — Сергій і Томаш, навчалися в музичній школі, але на різних інструментах. Я — по класу кларнета та саксофона, додатковий інструмент — скрипка, Сергій — по класу віолончелі та контрабаса, а брат Томаш освоював скрипку. Я з теплою зга-

дую своїх учителів — Саболча Степановича Решеґа, Івана Івановича Шляхту, Василя Драгу, а також директора школи Василя Михайловича Білея. Вони прищепили мені любов до всіх духовних інструментів — саксофона, флейти, труби, кларнета, але грав я потім в основному на саксофоні, бо прикинув душею саме до нього.

Вінце Адам грав у ресторанах у В. Березному, Оножівці, у багатьох ромських та неромських непрофесійних, а потім і професійних ансамблях.

Служив у армії у Мінську, де і потрапив у духовий оркестр Ансамблю пісні і танцю Білоруського військового округу. Після армії гастролював з ромським вокально-хореографічним ансамблем „Ягори“ під керівництвом Олега Саховського. З ним і приїхав у місто Ліпець, де вони грали у

ресторані „Космос“. Був також художнім керівником духового оркестру, який працював при великому заводі „Центроліт“. У ресторани „Космос“ його як віртуозного саксофоніста помітив Олег Семенов, художній керівник відомого тоді ансамблю „Забуті мелодії“, до речі, випускник московської Гесенки, і запросив Вінце до свого колективу.

Це був зоряний час усього ансамблю. Вінце Адам брав участь у багатьох вітчизняних та міжнародних конкурсах, телепередачах „Вогник“ та інших. Він грав фестивалі на Кіпрі, де їх дуже тепло приймали. 10 років грав Вінце на саксофоні в цьому ансамблі.

— А як ви почали займатися реставрацією скрипок?

— Це мене захоплювання з юності. На одному повітрі з нами жив Антон Русин, котрий займав-

ся реставрацією скрипок, і ми з братом Томашом частенько бігали в його майстерню. Я його досі пам'ятаю. Йому часто допомагав мій батько. Годинами він розповідав нам про властивості скрипки, її складові частини, від чого залежить звук музичного інструмента. Я годинами дивився на ті дивовижні прилади, які використовували Товні-бачі та батько під час ремонту та реставрації скрипок, і самому хотілося все це робити.

— Ми знаємо, що ваш батько — учасник Другої світової війни...

— Так, він був зв'язковим у одному з партизанських загонів, які активували свою діяльність на Закарпатті влітку і восени 1944 року.

(До речі, ромів, які брали участь у партизанському русі, було чимало, але тих, кого визнали офіційно, були одиниці. В їх числі — Сидор Юліусович Адам, батько героя нашої оповіді).

— Вінце, нас цікавить чи були в нашому краї інші реставратори скрипок?

— Так. Одним з найвідоміших був Роман Кленцей у Мукачеві.

Під час нашої розмови Вінце тримав у руках скрипку, яку він свого часу відреставрував.

— Ця скрипка, — каже майстер, — мені дорога тим, що належала одному з музикантів — родичів

моєї дружини. Скрипка кілька разів переходила з рук до рук, та я її добре пам'ятав з дитинства. Років з п'ять тому я придбав її у досить поганому стані. Коли влізнав скрипку — а кожна скрипка, як людина, має душу, свій характер, то дуже зрадів, купив її і зробив усе, щоб відновити її як музичний інструмент. Та вона дорога мені насамперед як пам'ять про славне музичне минуле нашого краю, коли професія музиканта дуже цінувалася і добре оплачувалася.

Вінце ставиться до скрипки, як до людини. Протягом усієї нашої розмови він кілька разів повторював такі слова: „Скрипка — це жива істота. Вона має форми людського тіла і живий звук. У кожній скрипці, як у кожній людині, свій голос“.

На столі у кімнаті лежало кілька каталогів скрипок, які він прид-

бав у різних букінстичних магазинах. Найбільше нас вразила книга словацького автора Мікулаша Кресака „Husliarske umenie na Slovensku“, епіграфом до якої було: „Народ, який забув свою культуру і минуле, не може покращити свого майбутнього. Мудрість предків“. Як правильно сказано! Роми нашого краю ще пам'ятають колишню музичну славу Закарпаття, коли грали такі віртуози, як Дюпа Легоцький, Ласло Гегедош та інші. Як жаль, що залишилися одиниці з тих, хто ще може передати свої знання молоді, тому що вони — справжні музичні енциклопедії.

— У чому полягає робота реставратора?

— На жаль, під час довгої роботи музичний інструмент має властивість зношуватися, втрачає свої якості, звук, особливо під час несприятливих погодних умов. Найчастіше ламаються дужки й підставки, втрачає свої якості лак, яким покрита дека. І ось відновити первинні властивості інструмента, його звучання — і є моїм завданням.

— Наскільки важливе лакове покриття скрипки?

— Надзвичайно важливе. До складу лаку для покриття скрипки входить дуже багато компонентів, і кожен реставратор створює з них тільки йому відому суміш, яка тримається в секреті. У мене теж свій власний рецепт лаку. Я підбирав компоненти до нього роками. Ми обмінюємося з братом Томашом результатами, які отримуємо в своїх експериментах.

— Чи можете нам сказати, кому ви реставрували скрипки?

— Чому ж, можу. Моє ім'я досить широко відоме в московських музичних колах. Я реставрував кілька скрипок для відомого оркестру Володимира Співачова „Віртуози Москви“. На „моїх“ скрипці грають професор Едуард Грач, скрипаль Саша Мусолін та інші. Кілька інструментів реставрував і для ужгородських музикантів.

Бесіда наша затягнулася на 3,5 години. Це були спогляди про музичне минуле Вінце, про родину, батька Але, звичайно, найбільше розмов було про скрипку і про те, як повернути її голос. І як тут не згадати чудові вірші поета, сценариста, кінорежисера Еміля Лотяну, присвячені скрипці:

„Я дарю тебе голос і стон. Я не сплю.

Кажу ребека, я скрипку в ладонях несусь“.

Ева Сюрет,
Мірослав Горват

Пам'ятні дати

Шановні читачі! Продовжуємо публікацію уривків з книги Євгенії Навроцької „Історія та культура ромів“ (Ужгород, 2007), розпочату в номерах №№ 4, 5, 7, 8, 11, 12, 13 нашої газети.

Зростання самосвідомості

Тридцять років ХХ століття були періодом зростання ромської самосвідомості. У Болгарії, Росії, Югославії, Румунії з'являються перші ромські засоби масової інформації. В основному, це були журнали, хоча відомі факти видання газет. Усі вони були пер-

шими громадськими об'єднаннями, які згуртували навколо себе талановитих, активних, освічених лідерів. Водночас це період, коли на основі штучно створеної „теорії чистоти рас“ починається фізичне знищення ромів. Спочатку в країнах з тоталітарним режимом, у першу чергу, в Німеччині. Пізніше подібне ставлення до ромів буде і у Швеції, Норвегії, Франції, Данії, Росії.

1933 р. у Румунії засновані й видаються журнали „Neamul Tiganeșcu“ („Нація циган“) та „Timpul“ („Час“). У Болгарії починає виходити друком ромський журнал „Тегьє“ („Освіта“).

У Латвії Євангеліє Святого Іоана перекладено ромською мовою.

Перфект району Оберварт у Німеччині направляє клопотання, яке вимагає, аби Ліга Націй вивчила можливість переселення ромів на Полінезійські острови.

1933 р. Згідно з „Законом проти звичайних злочинців“, з 18 по 25 вересня багато ромів і сині відправлені у концентраційні табори. Фактично вони були першою безплатною робочою силою для будівництва закритих таборів знищення.

1934 р. Джанго Рейнгарт створює квінтет „Гарячий клуб Франції“, який згодом матиме величезний вплив на американський джаз.

У Швеції видається закон про стерилізацію, який стає надвисьшим у 1941 році. Будь-яка

особа, яка помічена у дях як „соціально небажаний елемент“, може бути стерилізована. Таким чином мала підтримуватися „чистота“ шведської раси.

1934 р. Ромів Німеччини відбирають і направляють у табори для „обробки“ (фактично для стерилізації і кастрації). У наступні три роки такі табори працюватимуть у Дахау, Дізелевстрасе, Саксенгаузені, Марзах, Венггаузені.

1934 р. 23 березня підтвердження закону щодо скасування німецького громадянства для ромів і східних євреїв, які не змогли довести факту народження в Німеччині.

1934 р., червень. Один за одним в м. Нюрнберг ухвалюються два закони, які забороняють німцям брати у шлюб з „євреями, неграми, циганами“.

1934 р. 8 вересня Дюссельдорфський районний адміністратив-

ний суд у Німеччині заборонив ромам отримувати ліцензії на право займатися торгівлею під час поїздок.

1934 р. 3 грудня в Берліні та Дюссельдорфі польцейські управління видають постанови, які забороняють вержоння.

1935 р. В Югославії починає виходити журнал „Романо лян“, який видається і досі.

1935 р. 3 15 вересня роми і сині змушені підкорятися Національному закону про громадянство, згідно з яким, для „захисту німецької крові і честі“ забороняються шлюби між арийцями і неарійцями. А з 17 вересня цей закон понижує євреїв і ромів до статусу громадян нижнього класу і позбавляє їх громадянських прав.

(Продовження
у наступному номері)

Циганська інтелігенція

Романі інтелігенція

Циганська інтелігенція. Звучить незвично для російського вуха. Адже це лише питання інформованості суспільства. Деякою мірою цигани "сами винувати" через свою зайву скромність. Історично склалося так, що народ висував у центр суспільної уваги лише артистів. Тому ніхто не сумнівався в успіхах циган, які працюють у сфері мистецтва, але мало хто підозрює про лікарів, учителів чи інженерів. Хотілося б відновити баланс. Адже цигани не тільки співають і танцюють. Не тільки ставлять спектаклі. У нашій країні завжди було чимало інтелігенції циганського походження. З огляду на ті упередження, що склалися в суспільстві, ці люди не афішували свою національність і дуже часто навіть колеги не знали, що той чи інший фахівець — з циган.

Варто зазначити, скритність зберіглася і досі. Я не можу помістити в цю рубрику знімки і біографії багатьох знайомих, професійною кар'єрою яких ми би пишалися будь-який народ.

— Кому це треба? — кажуть вони.

На жаль, згода мовчання тут обопільна. Журналісти не пишуть про освічених циган тому, що набагато звичніше, приємніше і прибутковіше роздувати кримінальні "сенсації", а лікарі й вчителі поборюють можливого неприязняття з боку пацієнтів і учнів.

Але спробуємо все-таки пояснити, "кому це треба".

В Інтернеті нині висять "форуми", на яких кожен бажаччий може висловитися з обговорюваних проблем. Часом організатори дискусій пропонують висловити свою думку про циган. Як ви розумієте, я з особливим інтересом аналізую тексти на таких тематичних форумах. Якщо коротко викласти хід заочної суперечки, то він зводиться ось до чого "інтернаціоналісти" захищають циган з позиції: "Звичайно, крадуть, але зате як співають!" А "ненависники" (яких, до речі, чисельно перевага) карбують: "Нам неважливо, що співають! Головне, що вони усі крадуть!"

От вам і підсумок одностороннього висвітлення пресою циганського світу. На побутовому рівні багато хто зліщувався з влучним шахаристом і поширює свій негативний досвід на весь народ, одержуючи з газет і телепередач винаятково "підтвердження" для

Андрій Семенович Таранов. У 1930-ті роки був головою Всеросійської спілки циган і відповідальним редактором циганських журналів. Фото з архіву Л.М.Панкова.

ксенофобії. Щоб не бути голосливим, наведу деякі ризик фрази з інтернетівського форуму.

"Це, напевно, єдина нація, яку я терпіти не можу!!! Усі до одного аферисти і проїдисити, злодії та злочинці. Навіть діти в них уже невиправно зпсовані. Їх уже з дитинства крадіки і дурити вчать. Це тільки в кіно будували такий есеніи і порядний, а насправді усі вони злодюжки!"

"Виродки, прше росіян і хачів, разом узятих. Я ненавиджу їхні родини, де дітей як минимум десять, я ненавиджу їхній потяг до дрібнокримінальних злочинів, їхні звичаї, запозичені з кам'яного віку, їхню тулість, безглуздий вираз на їхніх ликах, які заросли брудом."

"Цим виродкам треба геноцид улаштувати, ловити і винищувати. Я не нацист, але мене драгне сам факт, що ці мутанти ще живуть. Це винаятковий приклад кримінальної нації."

(Джерело расистських цитат — сайт <http://www.lovehate.ru/opinions/cgi/3316/2>, розділ "Про циган"). 2003 р.

Я розумію, як обуряться цими цитатами цигани, які мають доступ до Інтернету. Не уникнути розмов про нацистську погрозу і таке інше. Адже всі ці нетерпимі люди не взяли за повітря. Вони виховані на скороченій інформації.

А хто винуватий у тім, що про чесну працюючих циган нічого не відомо? Чи тільки кореспонденти? Ваше мовчання — виходить — уже не береться до уваги? Прийшов час зламати негарну традицію. Циган-інтелігент, циган-трудівник має вийти з "підпілля".

На жаль, досі дискусії велася на дитячому рівні "Расисти" і "антирасисти" однаково не знають циганський народ — тому і ходять колами біля двох "засвятих" тем: криміналу і вокалу. Я знайшов на форумі дуже характерну думку:

"Розкажи мені про циган, що винайшли, які книги написали, що побудували. Скільки циган мають вищу освіту, скільки працюють у виробничих і науко-мистських сферах? Розкажи клятому нацисту, може, я їх полюблю, як рідних."

Чому б і ні? Давайте покажемо те, чого кожному не вистачає для об'єктивності. По суті, перед нами лише одна небезпека. З часів соціалізму в суспільстві зашилася алергія на "репортажі з поля" і "рапорти про трудові звернення". Жанр виробничого репортажу скомпрометував себе засиллям на інформаційному полі. Відповідно, дуже важко зберегти увагу читачів розповідями про людей, які вилі працюють на благо країни. Але без цього ще прше. Не можна віддавати "циганську тему" на відкуп верхоглядам, що застрягли в XIX столітті й досі сприймають один з гідних російських народів "кочовим племям".

Для початку короткої історичної екскурсії. Виходження циган у російську культуру дійсно почалося з музики. Артисти столичних хорів мали контакти з елітою імперії. Сприятливий вплив цих зустрічей є, зокрема, у тім, що виник прощарок грамотних музикантів, які пхувалися про гарну освіту для своїх дітей. Це до революції з'явилися цигани, які закінчили консерваторю. Це, зокрема, Григорій Гусаків та Михайло Ерденко.

Ми свідомо обійдемо в цій статті плеяду чудових композиторів, диригентів і вокалістів циганського походження. Зупинимося краще на циганській літературі 1930-х. Цій темі присвячений чудовий сайт "Ромбіобліо", єдиним недолжком якого є те, що іноді він буває на реконструкції. Наш закордонний товариш і колега Едуард Шилін поставив собі за мету зробити загальнодоступними книги циганських авторів. Ці люди працювали у важких умовах політизації, але, незважаючи на вимоги влади, вирішували сутю утилітарні завдання, вони зумили створити ряд чудових добутоків у прозі й поезії.

Як відомо, книговидання циганською мовою було перед

війною насильно перервано. Але це вже не змогло зупинити розвиток національної літератури. Письменники-цигани продовжували працювати, і їхні книги, незважаючи на всі труднощі, знаходять дорогу до читача. Не можна не згадати таких талановитих авторів, як Лекса Мануш, Джура Махотін, Георгій Цветков, Володимир Бамбула і Михайло Козимиренко.

Образотворче мистецтво — нетрадиційна сфера для циган, але і тут можна назвати такого міцного професіонала, як Юлій Володимирович Баранчук. Це скульптор, член Спілки художників.

У суспільній свідомості слова "цигани" і "наука" перебувають на різних полюсах, особливо якщо мова йде про точні дисципліни. Однак сестри Панкові з стародавньої хорової родини обрали саме цей шлях. Любов Миколаївна стала біологом, а Наталя Миколаївна хіміком. У циганських родинах часто звучать слова: "студент", "професор", "захист дисертації". Усе це вже не рідкість, а реалії повсякденного життя.

Хочеться підкреслити, що входження в нетрадиційні сфери почалося не сьогодні. Перші циганські вчителі з'явилися ще в 30-ті роки і з того часу викладацька робота стала повсякденною. Приміром, Вальдемар Калін (відомий своїм перекладом Біблії на циганську) довгий час був викладачем англійської та німецької мов.

Поняття "інтелігенція" у Росії подвійне. З одного боку, так називають діячів науки і мистецтва, з іншого — це своєрідний синонім для категорії "службовці". На побутовому рівні до інтелігенції часто зараховують працівників апарату, лікарів, бухгалтерів і т. ін. Зрозуміло, і в цьому широкому змісті слова про циган можна говорити довго. Член Мосради Масальський, працівник ВЦВКУ Іван Петрович Токмаков, референт у Міністерстві зовнішньої торгівлі Ольга Євграфівна Ковтун — це лише кілька призивів з довгого ряду. Вивчаючи історію, ми іноді натрапляємо на зовсім уваге несподівані речі. Петро Васильович Галімов, наприклад, ще до війни був директором санаторію "Алкіно". І вже, звичайно, під час битви з фашизмом цигани не змогли, би сісти за важелі танків і штурвали літаків, якби не мали нормальної технічної освіти.

Згадаємо про циганських дивчат-фельдшерів, які загинули в боях. Вони стали медиками ще до війни, закінчивши смоленське училище. Саме від них йде слава на традиція роботи циган в охороні здоров'я. Такі люди, як заслужений лікар Росії, хірург Василь Матусевич, користуються повагою колег і довірою пацієнтів.

Можливо, ті ненависники циганського народу, які намагаються представити його в ході інтернетівської дискусії сувільно кримінальним, лікувалися, самі того не знаючи, у циган-лікаря або дарували в дитинстві капці циганцівчителю. Хотілося би сподіватися, що одного разу і в цих упереджених людей розплющаться очі.

Ніколай Бессонов

НОВІ КНИГИ

Циркачка Доша та її кінь

Циркачка Доша ай лако граст

У Москві з успіхом пройшла презентація книги Соні Меєр „Доша — політ російських циган”

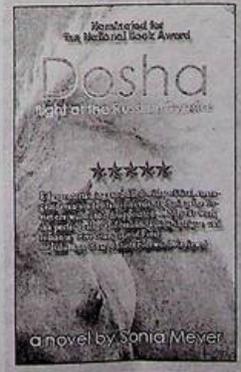
У цьому романі авторка розповідає історію радянських ромів через призму долі своєї героїні — артистки-наїзничі циркачки Доші.

Багато хто з вас ще шляхом дослідження європейських ромів. Після їх переслідувань у роки Другої світової війни, більшість з тих, хто вижив, стали кочівниками або зазнали злиднів і нікому не потрібні, — сказала на презентації авторка. — Сьогодні, коли маємо спад економіки, знову спалахнули відкриті гоніння, які нагадують про Голокост. Щоб люди правильно зрозуміли цей давній період, з історії ромів, який пов'язаний з культурами європейських країн, я і написала цей роман. Розповідає він про останні дні кочової свободи ромів.

Книга про ромську долю Доші дає унікальну можливість зазирнути, як живуть кочові цигани Росії, багато з яких під час Другої світової війни пішли на фронт, стали партизанами тощо, аби боротися з німецько-фашистськими загарабниками. Наїзничка Доша та її талановиті коні до війни працювали у Ленінградському цирку, а у війну циркачка стала партизанкою. У романі прослідковується не тільки політична лінія, коли КДБ взяв її на замкту, а й любовна інтрига. У 1956 році в радянській імперії сталося кілька потрясінь. Це — події в Угорщині, Угорська революція та її придушення радянськими військами, яке сталося на самому початку „хрущовської відлиги”.

Під час першого державного візиту Хрущова до Гельсінкі, зірка-наїзничка за допомогою місцевих циган вирвалася на свободу на Захід.

Roma Virtual Network

Наталя Миколаївна Панкова, хімік (1924–1991). 35 років працювала в Науково-дослідному інституті органічних напівпродуктів і барвників. Фото з архіву Л.М.Панкова.

Державна політика стосовно ромів. Історія і сучасність

У літературі радянської доби можна прочитати, що роми прийняли Жовтневу революцію 1917 р. з радістю. Ідеї соціалізму нібито відповідали громадському устрою табору й зміни пішли ромам на благо. Так, дійсно, частина ромів-бідняків підтримала революцію. Але насправді революція зруйнувала усталену структуру життєзабезпечення цього народу. Падіння рівня життя корінного населення вдарило по доходах від традиційних ромських промислів. Крім того, життєві пріоритети ромів суперечили програмним цілям більшовиків.

Це визнавала навіть радянська преса. Так, газета „Крестьянская правда“ у 1928 р. писала: „Заняття, побут, спосіб життя циган суперечать основам нашого соціалістичного суспільства. Експлуататорський та спекулянтський устрій за царату був сприятливим для діяльності циган. Хоча революція принесла циганам покращення їх правового стану, але вона болісно вдарила по їх джерелах існування... Роми не бачили нічого поганого щодо наявності заможних верств суспільства, навпаки, саме наявність багатих робила їхні промисли прибутковими. Крім того, такі заняття, як торгівля, манджування кіньми, ворожіння тощо, вважалися ними не менш шанованими, ніж виробнича праця. Першими постраждали заможні роми — роми-торговці, землевласники, господарі — вони втратили власність. Роми не стали зброєю в руках захищатися: через власну ментальність, яка ставить життя вище за будь-яке майно, покинули майно, яке накопичувалося поколіннями, та пішли кочувати. Втрачали джерело до існування й мські роми-музики (зачинялися ресторани, зникали заможні клієнти), й кочові табори — в умовах суцільного зубожіння населення — ворожіння, ромські промисли не могли вже прогудувати.

Однак ще у 20-х рр. ХХ ст. можна було зустріти в Україні чимало заможних ромів, які жили „наче справжні купці“, мали наймитів. Коли посилюлися заходи боротьби з приватною торгівлею, їхнє становище похитнулося, їм залишилися лише посередництво між покупцем й продавцем коней.

До того ж роми (у тому числі й члени Комуністичної партії), незважаючи на антирелігійну пропаганду, святкували церковні свята, тримали ікони, вінчалися та хрестилися; роми-мусульмани здійснювали намази тощо. Ще одним фактором напруження між ромами та радянською владою стали спроби (традиційні для

цього народу) звести державний контроль до мінімуму.

1 жовтня 1926 р. була прийнята Постанова ЦВК СРСР „Про заходи щодо сприяння переходу кочових циган до трудового ослого способу життя“, в якій було запропоновано ЦВК й РНК союзних республік вжити заходів щодо першочергового пильового надлення землею ромів, які бажають перейти до ослого способу життя. У випадку видлення землі ромам у сільських місцевостях, на них поширювалися усі пільги, встановлені для переселенців.

23 лютого 1927 р. було прийнято Постанову ВУЦВК УРСР щодо землеустрою ромів й заходів з сприяння переходу ромів-кочівників на ослість та „Інструкцію про проведення заходів економічного та організаційно-адміністративного порядку для допомоги переходу кочовим циганам до ослого життя та залучення їх у трудові процеси“. Серед цих заходів були: облік ромів, скликання нарад ромського населення, залучення його у „трудова процеси“ (сільське господарство, кустарні артілі, промисловість). Газета Сталінського ОК-П(б)У „Диктатура праці“ 1 березня 1927 р. надрукувала статтю „Про перехід циган до ослого життя“, яка доводила до відома громадян Донбасу основні положення постанови ВУЦВК УРСР. Кредити надавалися тільки колективам. Виділялися кошти й земельні ділянки під забудову, відкриття торговельних приміщень, кустарне виробництво. Житлові сімки допомагали ромам в отриманні ними житла в кооперативних будинках.

За даними ЦКНМ, уже у 1927 р. роми Запорізького, Криворізького та Маріупольського округів дістали землю й почали працювати. Прилуцька окружна рада повідомила, що з 40 ромських родин зголосилися на переселення з метою зайнятися хліборобством 18 родин. У Вінницькому округі „все циганське населення безземельне й висловило бажання про переселення“.

У 1929 р. відбулися Всеукраїнська й місцеві конференції трудящих циган, де розроблялися заходи щодо захоплення ромів до трудового ослого життя.

Зміни у господарюванні, які принесла колективізація, а також нестача металу та палива, перетворення колгоспних кузень на ремонтно-механічні майстерні, відсутність коней у селян, призвели до занепаду традиційних форм ромського господарства. Це спонукало кочових ромів до пошуків інших джерел існування. У 1929 р. Сталінське окружне бюро національних меншин повідомляло, що ромського населення у окрузі нараховується 420 осіб, які займаються торгівлею, не мають права голосувати й мешкають дуже розпорошено. Відомо, що 11 січня 1930 р. до Сталінської міськради звернулася група ромів (30 родин) з проханням „виділити землю на пасаки“. У січні 1933 р. до Сталінської міської ради звернулося 95 ромів з заявою, у якій вони висловлювали бажання організувати колгосп. Цей документ відображає дух доби.

У 1929—1931 рр. регулярно розглядалося питання залучення ромів до землеробства. Це свідчить, що адміністративно-організаційні заходи місцевих органів влади не мали великого успіху. Кочові роми у своїй більшості займалися землеробством дуже неохоче.

Проте перші ромські колгоспи були створені. Так, у 1928 р. під Запоріжжям організується сільськогосподарський колектив ромів з 10 родин (55 осіб), якому було надано 196 гектарів землі. Станом на 1 січня 1930 р. в Україні існувало дев'ять ромських колгоспів, які об'єднали 173 родини: три колгоспи у Мелітопольському округі, два у Криворізькому, по одному у Херсонському, Першотравневому, Маріупольському та Одеському. У січні 1931 р. був створений колгосп „Трудовий нацмен“ (на Правобережжі). У 1935—1937 рр. у с. Оленці на Київщині — колгосп ім. Постишева (керував ним М. Сандуленко, засновник відомого музично-

лише до міжнаціональних чвар. Подібні колгоспи швидко розпадалися.

Колгоспна система суперечила ромському побуту. Вона передбачала насильне прикріплення до землі шляхом позбавлення паспорта, заробітну платню як „трудодні“, високі натуральні податки, табірний строк за втечу або за невиконання завдання. Але преса того часу описує великий ентузіазм з боку ромів: численні ходоки йшли до місцевих органів влади, на ромських зібраннях проголошували: „Дайте землю!“ Пояснення цього феномена просте: роми бажали отримати грошову допомогу.

Поширювалася також й індивідуальна трудова діяльність циган ЦКНМ подав до Ради народних комісарів проект відповідних заходів, що передбачав „залучати циган до трудколективів, циган-підлітків посилати на навчання до кустарів, утворювати кустарні промислові артілі та в плановому порядку постачати їм кредити й сировину“. У різних містах роми влаштовувалися працювати на промислові підприємства або утворили артілі з ремонту котлів та посуду, ковальські тощо. У Сімферополі у 1927 р. ромами було створено кооперативне житлово-будівельне товариство та ромський Червоний куток „Демерджі“, членами якого у 1928 р. було понад 300 осіб.

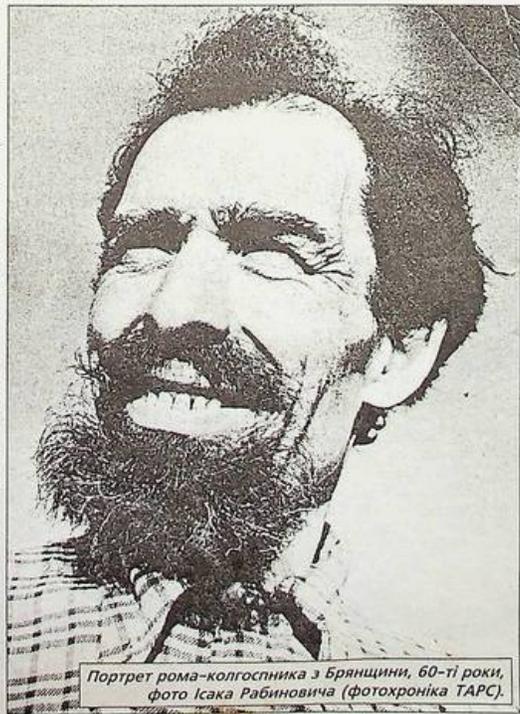
У травні 1928 р. це товариство підготувало перший випуск гуртка кооператорів. Випускники пішли працювати до кооперативних секцій, четверо були направлені на курси пропагандистів. У Харкові у 1928 р. було організовано артілі ромів-лудильників та котлярів. У м. Сталіно у жовтні 1933 р. при „Металпромоузі“ діяла промислова артілі з 26 родин келдерарів з виготовлення посуду. Частина ромів була працевлаштована на підприємствах та об'єктах народного господарства у Севастополі на Морзаводі працювали роми-ковалі з стажем роботи п'ять-шість років.

**Олександр Беліков,
М. Донецьк**

(Продовження
у наступному номері)

60-ті роки. Брянська область, портрет колгоспниці-ромки, фото Ісака Рабиновича (фотохроніка ТАРС).

Портрет рома-колгоспника з Брянщини, 60-ті роки, фото Ісака Рабиновича (фотохроніка ТАРС).

Астрологічний гороскоп

з 16 по 31 грудня

Овен. Не рекомендуємо вам кудись їхати в ці дні, навіть у відраження — спіткає якась невдача. До 23 грудня можливі проблеми і на роботі, та в кінці місяця все владнається. Останні чотири дні перед Новим роком будьте особливо уважні за кермом. Пийте більше рідини і уникайте важкої їжі. Свято зустрінете в добрій компанії.

Телець. Розберіть старі завали — як на роботі, так і вдома. Будьте уважні у виборі компанії. Ці дні потребують вирішення давніх проблем. На 16 або 17 грудня намагається доленосно зустріч. У період місячного затемнення варто берегти своє здоров'я, відмовитися від шкідливих звичок. Дотримуйтеся посту. На Новий рік підій до друзів — на вас чекає сюрприз.

Близнята. Не йдіть на повідку у своїх емоцій, приймаючи важливі рішення чи збираючись у далеку поїздку. З 16 по 23 можливе отримання додаткового заробтку. Однак не ризикуйте з фінансовими операціями. Час планувати майбутнє. Не забувайте здоров'я, вас можуть здолати застудні та вірусні захворювання. Під Новий рік обов'язково відвідайте своїх батьків.

Рак. Зорі обіцяють вам вдалий упов у морі передноворічного шопінгу, а також приємну зустріч Нового року. Приділіть більше уваги в ці дні своєму зовнішньому вигляду мрія про прекрасного принца може стати реальністю! Варто бути обережними під час домашніх справ: є ризик обпектися чи поранитися. Відмовтеся від використання нових косметичних засобів.

Лев. Не плануйте важливих заходів з 18 по 24 грудня: місячне затемнення може зрвати всі плани. Творчі проекти у ці два тижні почнуть давати результати. З 17 по 27 грудня остерігайтеся інфекційних запалень, дезінфікуйте навіть незначні поранення. Сміє час придбати чотириногого друга. Новорічну ніч краще зустріти в колі смі.

Діва. З 18 по 23 грудня не бажані візити у висхідні інстанції — можливі перешкоди. З 21 по 25 грудня зустрінете старого друга чи колишнього коханого. З 17 по 21 — сприятливий період для проведення фінансових операцій. Відмовтеся від жирної та смаженої їжі. Корисно сходити в сауну чи просто в лазню. Новорічне свято зустріньте з рідними та близькими друзями.

Терези. В період місячного затемнення — з 18 по 23 грудня — відмовтеся від важливих переговорів і укладення контрактів і не йдіть далеко. Після 25 ваш гаманець поповнять гроші, на які ви вже давно чекали. Можуть нагадати давні проблеми з органами дихання. З 25 го будьте особливо уважні на дорогах. Новий рік зустрінете з коханою людиною.

Скорпіон. З 16 по 26 грудня вдалими будуть ділові зустрічі. У цей період ваша активність зростає для досягнення важливої мети. Ви користуватиметесь великим успіхом у осіб протилежної статі. Контролюйте свої висловлювання. Новий рік проведіть у колі смі, з дітьми та батьками. Можна вирушити і у ресторан.

Стрілець. З 16 по 22 грудня варто зачекати з новими починаннями. Однак від пропозицій друзів чи знайомих про вигідну оборудку не відмовляйтеся. Нервові напруження може викликати збій в організмі, тому варто жити за режимом і вести здоровий спосіб життя. Не пропустіть можливості зустріти Новий рік у нічному клубі чи затишеному кафе.

Козеріг. У ці два тижні приділіть більше уваги роботі, вирішиться багато питань. З 18 по 24 грудня не приймайте емоційних рішень, будьте обережні за кермом. Останній тиждень грудня — найкращий час для укладення шлюбів. Зорі сприяють тим, хто збирається кинути курити. Не починайте нових справ перед самими святами. Новий рік зустрінете в компанії близьких і коханих людей.

Водолій. Будьте особливо уважні з грошима з 28 по 31 грудня, уникайте й важливих фінансових рішень. Під час різдвяного шопінгу плануйте свої придбання. Не варто вживати незнайомих ліки. Сімейні свята вас порадують. Новий рік проведете у колі родини.

Риби. Зорі обіцяють вам у цей період багато святих заходів та галасливих вечірок, на яких ви будете в центрі уваги. З 18 по 23 грудня не плануйте важливих справ. Не тримайте ні на кого зла. У ці дні вас можуть зацікавити нові напрями діяльності чи нова робота. У проблеми з безсонням вам допоможе звичайний чай, заварений з ромашкою аптечною. Новорічне свято проведіть біля домашньої ялинки.

КЛАСИКА

„Я ціную вас всіх, хвилювань не ховаю!”

„Ме чі ґарував ман ме камав тумен саворен, ай лошав!”

Ромські поети про ромів

У всі часи українські та російські письменники писали про ромів — одні реалістично, інші — романтизуючи їхні звичаї, побут, кочове життя. На сторінках нашої газети були опубліковані новела Михайла Коцюбинського, поема Ліни Костенко, вірш Євгена Гребінки та інші.

У російській літературі, особливо поезії, ромська тема є невід'ємною частиною. Згадаймо чудові твори — поему Олександра Пушкіна „Цыгане”, вірші Якова Полонського „Песня цыганки”, Аполлона Григор'єва „О, говори хоть ты со мной” та „Цыганская венгерка”, Олексія Апухтіна

„Цыганская песня” і „Старая цыганка”, Олександра Блока „Опустишь занавеска линияя...”, „Ты — как отзвук забытого гимна...”, „Мне гадалка с морщинистым ликом...”, Валерія Брюсова „В цыганском таборе”, Серія Есенина „Планет метель, как цыганская скрипка...”, Бориса Пастернака „Облако. Звезды. И сбоку...”, Ярослава Смелякова „Цыганская рапсодия” та інші.

Цей перелік можна ще довшо продовжувати. Наразі ж пропонуємо вам, шановні читачі, добірку з віршів на „ромську тему” видатних російських поетів — Марини Цветаєвої та Володимира Висоцького.

Володимир Висоцький

Цыганская песня

Камнем грусть висит на мне,
В омут меня тянет, —
Отчего любое слово больно нынче ранит?
Просто где-то рядом встали табором цыгане

И тревожат душу вечерами.
И, как струны, поют тополя.
Ля-ля-ля-ля, ля-ля-ля-ля!
И звенит, как гитара, земля.

Ля-ля-ля-ля, ля-ля-ля-ля!

Утоплю тоску в реке, украду хоть ночь я, —
Там в степи костры горят и пламя меня манит.

Душу и рубаху — эх! — растерзаю в ключья, —
Только пособите мне, цыгане!

Прогуляю я все до рубля!

Ля-ля-ля-ля, ля-ля-ля-ля!

Пусть поет мне цыганка, шала.

Ля-ля-ля-ля, ля-ля-ля-ля!

Все уснувшие во мне — струны вновь разбудят,

Все поросшее быльем — да расцветет цветами!

Люди добрые простят, а злые — пусть осудят, —

Я, цыгане, жить останусь с вами!

Ты меня не дождеешься, петля!

Ля-ля-ля-ля, ля-ля-ля-ля!

Лейся, песня, как дождь на поля!

Ля-ля-ля-ля, ля-ля-ля-ля!

Марина Цветаева

Цыганская свадьба

Из-под копыт —
Грязь летит!
Перед лицом —
Шаль, как щит.
Без молодых
Гуляйте, сваты!

Эй, выносите,
Конь косматый!
Не дали воли нам
Отец и мать —

Целое поле нам —
Брачная кровать!
Пьян без вина и без хлеба сят —

Это цыганская свадьба мчит!
Полон стакан.
Пуст стакан.

Гомон гитары, луна
и грязь.

Вправо и влево качнулся
стан

Князем — цыган!
Цыганом — князь!

Эй, господин, берегись —
жжет!

Это цыганская свадьба пьет.

Там, на ворохе

Шалей и шуб —

Звон и шорох

Стали и губ.

Звякнули шпоры,

В ответ мониста.

Скрипнул под чьей-то рукою —

Шелк.

Кто-то завыл, как волк,

Кто-то — как бык — храпит.

Это цыганская свадьба спит.

Всеукраїнський двотижневик газета „Романі Яг”

Регістраційне свідоцтво серія КВ №5877 від 20.02.2002

Газета виходить за підтримки Міжнародного фонду „Відродження”

Редколегія — шеф-редактор — Аладар Адам, менеджер-редактор — Євгеня Навроцька, журналіст — Мірослава Гриват, літературний редактор — Людмила Кудрявська, коректор — Любов Лівернц, комп'ютерна верстка — Роман Сивокін, програміст веб-сторінки — Степан Степчук, дизайн газети — Николай Бессонов.

Громадська редакційна рада: Володимир Бамбула

Редакція не завжди поділяє позицію авторів. За точність наведених фактів відповідає автор. Редакція зберігає за собою право виправити мову і скорочувати матеріал. Повний або частковий передрук матеріалів дозволяється лише з посиланням на „Романі Яг”.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: 88000, м.Ужгород, вул. Дунаєвського, 18, телефон (0312) 63-82-56, 66-81-56.

E-mail: romani_yag@mail.ru. http://www.romaniyag.org, romaniyag.wordpress.com

Видруковано в Ужгородській місячній друкарні, вул. Руська, 13. Умовн. друк. арк. 2. Тираж 450. Зам. №

